

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดระยอง

Guidelines for Promoting Participatory Responsible Tourism in Rayong Province

1. ชลิต เฉียบพิมาย (Chalit Chiabphimai), ศศ.ม (M.A.)*
2. พีรวิชญ์ สิงขลาคะ (Peravich Singkhala), ศศ.ม (M.A.)
3. นรุตม์ชัย สมใจ (Narutchai Somjai), ศศ.ม (M.A.)
4. ยี่เถา เหวย (Yitao Wei), ศศ.ม (M.A.)
5. สุตสันต์ สุทธิพิศาล (Sutsan Suttipisan), ปรัช.ด. (Ph.D.)

Received : 24 July 2025

Revised : 12 May 2026

Accepted : 28 May 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยอง รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการระดมสมองจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจังหวัดระยอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ความเที่ยงตรงของข้อมูลใช้เทคนิคสามเส้าจากการเก็บข้อมูลจากมุมมองที่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยองสามารถจำแนกแนวทางได้ดังนี้ 1) ควรออกแบบระบบที่สนับสนุนการเงินสีเขียวเพื่อมอบเครดิตคืนให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวสามารถนำไปสู่การจูงใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้มนุษย์หันมามีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น 2) ควรออกแบบการก่อสร้างที่คำนึงถึงความยั่งยืนผ่านความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการ 3) ควรมีการกำหนดนโยบายลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน 4) ควรมีการกระตุ้นอุปสงค์และสร้างมาตรฐานอุปทานในการท่องเที่ยว

1. อาจารย์ สาขาวิชานวัตกรรมการบริการ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

(Lecturer, Program in Service Innovation, Navamindradhiraj University)

*ผู้รับผิดชอบบทความ (Corresponding author E-mail: chalit@nmu.ac.th)

2. เจ้าหน้าที่ งานการตลาดและลูกค้าสัมพันธ์ บริษัท ขนส่ง จำกัด

(Officer, Marketing and Customer Relations Division, The Transport Company Limited)

E-mail: peravich.singklala@gmail.com

3-5 อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

(Lecturer, Department of Hospitality Industry and Tourism Management, Kasem Bundit University)

3. E-mail: gnarutchai@gmail.com, 4. E-mail: naomiao77@gmail.com, 5. E-mail: sutsans@gmail.com

5) ควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วม โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่มีสมาชิกทุกภาคส่วน ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพที่จะ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยว 6) ควรเน้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อรักษาธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่นานที่สุดและเน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และ 7) ควรจัดกิจกรรมโดยเน้น ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ, การมีส่วนร่วม, จังหวัดระยอง

Abstract

This qualitative research aimed to propose participatory approaches to promoting responsible tourism in tourist attractions in Rayong Province. The data collecting was sought by seminars using brainstorming techniques with stakeholders involved in promoting responsible tourism in Rayong Province. The content analysis was employed to analyze the data.

The result of this research found that: 1) a system should be designed to support green loans by providing credit-based incentives to individuals who demonstrate responsible participation in tourism. Such a mechanism can foster motivation and facilitate behavioral change, encouraging greater public engagement in sustainable tourism practices. 2) construction design should incorporate sustainability considerations through collaborative partnerships between academic institutions and industry practitioners. 3) policies should be established to reduce the consumption of natural resources in order to maintain environmental sustainability. 4) measures should be implemented to stimulate tourism demand while establishing standardized practices on the supply side. 5) stakeholders in the tourism sector should be actively engaged through the establishment of multi-sectoral groups or associations comprising members from all relevant sectors. These groups should collaborate to promote the conservation of natural resources, cultural heritage, and biodiversity, thereby enhancing and sustaining the value of tourism resources. 6) efforts should emphasize fostering environmental awareness to preserve natural resources and ecosystems over the long term, while encouraging active participation by tourists in environmentally responsible practices and 7) activities should be designed to actively engage tourists in environmental conservation efforts.

Keywords: Responsible Tourism, Participation, Rayong Province

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) ได้รับการนิยามอย่างเป็นทางการในปฏิญญาเคปทาวน์ (Cape Town Declaration) เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับโลก (World Summit on Sustainable Development) โดยมีเป้าหมายเพื่อ “สร้างสถานที่ที่ดีขึ้นสำหรับผู้อยู่อาศัยและเป็นสถานที่ที่ดีขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว” การดำเนินงานในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว โรงแรม หน่วยงานภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน และดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (The Responsible Tourism Partnership, 2025) ในบริบทของประเทศไทย การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้และเผยแพร่ประโยชน์ของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในประเทศ โดยมุ่งเน้นการเปิดประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและมีความหมายยิ่งขึ้นแก่ผู้มาเยือน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในประเทศไทยและวัฒนธรรมไทยในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม (Responsible Thailand, 2025) ทั้งนี้จากการทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) พบว่าปัญหาในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยที่มาจากภาพลักษณ์การท่องเที่ยวในแง่ลบ อีกทั้งการทำการตลาดทางการท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืนและความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของกลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวทั้งระบบ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565) จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นสามารถใช้การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นเครื่องมือ ในการจัดการปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต

จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร เป็นแหล่งอาหารทะเลและผลไม้ นานาชนิด และเป็นเมืองท่องเที่ยวชายทะเลที่สำคัญ สวยงามและสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางทะเลมากมาย อีกทั้งเทศกาลและงานประเพณีประจำปีต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้แวะเวียนมาเที่ยวชม และสัมผัสธรรมชาติประเพณี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2568) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวข้างต้นนี้ส่งผลให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากเลือกจังหวัดระยองเป็นจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยว ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ปี พ.ศ. 2567

ลำดับ	เดือน ปี	จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ (คน)
1	มกราคม 2567	394,523	2,991
2	กุมภาพันธ์ 2567	367,241	79,312
3	มีนาคม 2567	427,994	70,393
4	เมษายน 2567	469,041	82,540
5	พฤษภาคม 2567	439,520	78,444
6	มิถุนายน 2567	412,022	73,407
7	กรกฎาคม 2567	417,182	114,596
8	สิงหาคม 2567	386,745	112,963
9	กันยายน 2567	351,877	108,938
10	ตุลาคม 2567	321,903	117,353
11	พฤศจิกายน 2567	313,627	121,513
12	ธันวาคม 2567	432,021	123,016

ที่มา : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (มปป.) อ้างถึงใน งานเทคโนโลยี สถานีตำรวจท่องเที่ยวระยอง (2568)

เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมุ่งหน้าไปยังจุดหมายปลายทางเดียวกัน อาจนำไปสู่ความแออัดอย่างรุนแรง ส่งผลเสียต่อประสบการณ์ของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัย ถนนหนทางติดขัด นักท่องเที่ยวต้องรอคิวยาวเพื่อเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ระบบนิเวศทางธรรมชาติก็จะถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับรีสอร์ท ท่าจอดเรือ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญของสัตว์ป่า เช่น ป่าชายเลนและหาดวางไข่ของเต่า หากไม่มีการควบคุมอย่างเหมาะสม หากไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียและน้ำทิ้งที่เหมาะสม รวมถึงการผลิตพลังงานที่ยั่งยืน การพัฒนาเหล่านี้ อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม (Sustainable Travel International, 2025) ในบริบทจังหวัดระยอง ถึงแม้ว่าทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดระยองสามารถสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยังคงต้องได้รับการพัฒนาเพื่อการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า จากการศึกษาข้อเสนอแนะจากการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดระยองควรส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเด็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ (อนิรุทธิ์ เจริญสุข และคณะ, 2568) ตลอดจนประเด็นการออกนโยบายเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนทางการเงินเพื่อการลงทุนในกิจกรรม/กิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก (ปรีดา ศรีเมฆ และคณะ, 2564)

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรม และนับว่าเป็นความท้าทายอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินการจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ให้คงอยู่คู่ประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการใช้การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการพัฒนาและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนนั้นเป็นประเด็นที่ควรค่าในการศึกษาเป็นอย่างยิ่งโดยใช้จังหวัดระยองเป็นพื้นที่นำร่องในการศึกษา จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงมีความจำเป็นในการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดระยอง เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยอง เพื่อใช้ข้อมูลจากการศึกษาสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยอง

3. การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบระดับสากลในปฏิญญา Cape Town 2002 มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) การลดผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม 2) การสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับคนในท้องถิ่น ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากร 3) ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจต่อการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต 4) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และรักษาความหลากหลายของโลกไว้ได้ 5) สร้างประสบการณ์ที่สนุกสนานและเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น เคารพต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน 6) ทำให้นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานภาพ เข้าถึงการท่องเที่ยวได้ และ 7) สร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน โดยทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในความเป็นท้องถิ่นตนเอง (ปริตารี ศรีรัตน์, 2566) จากการทบทวนงานวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีความตระหนักและมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว พบว่า ความตระหนักต่อการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยว มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด (สุดารัตน์ นนธ์แก้ว และจิตศักดิ์ พุฒจรัส, 2568) สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยววิถีใหม่อย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมการท่องเที่ยววิถีใหม่อย่างรับผิดชอบในภาพรวมระดับปฏิบัติตนมาก โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านความปลอดภัย ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม ด้านการวางแผนเพื่อใช้บริการ ด้านเทคโนโลยี (รัชมีพร พงษ์พงษ์ และเจกิตาน์ ศรีสรพล, 2566)

จากผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าหากใช้แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นทิศทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยองแล้วนั้นจะสามารถนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนได้เป็นอย่างดีเพื่อพิทักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมิให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรม ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบนี้ไปปรับใช้เพื่อเป็นทิศทางในการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัยรวมถึงเป็นการกำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาในการวิจัยอย่างชัดเจน

แนวคิดการระดมสมอง

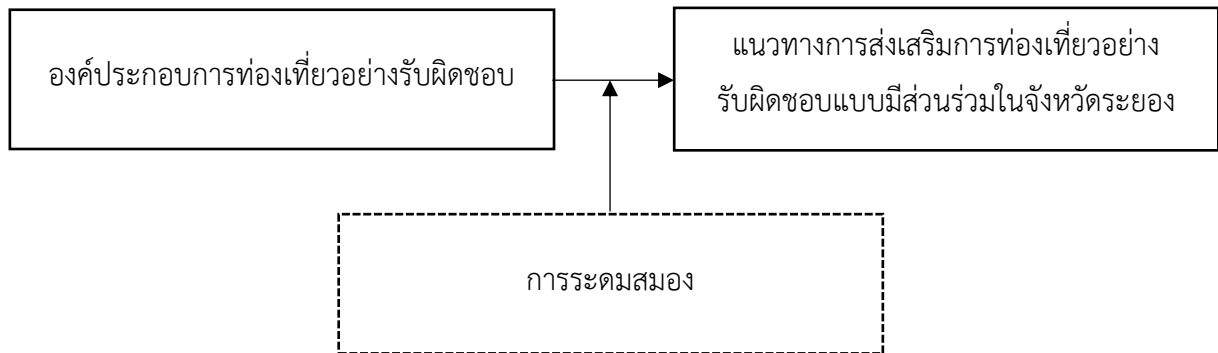
ขั้นตอนที่หนึ่ง การดำเนินการก่อนการประชุมระดมสมอง 1) เชิญผู้ดำเนินการประชุมระดมสมองที่มีทักษะและประสบการณ์ 2) คัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมระดมสมองที่หลากหลาย 3) เตรียมผู้เข้าร่วมประชุมระดมสมอง

ขั้นตอนที่สอง การดำเนินการระหว่างการประชุมระดมสมอง 4) แนะนำกฎกติกาพื้นฐานของการประชุมระดมสมอง 5) ชี้แจงวัตถุประสงค์และคำแนะนำของการประชุมระดมสมอง 6) สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง 7) สร้างและกระตุ้นการเสนอแนวคิดอย่างไม่จำกัด 8) ใช้เทคนิคผสมผสานในกระบวนการประชุมระดมสมอง 9) ปลอดภัยจากการประเมินแนวคิด 10) จัดเรียงที่ต้องการระดมสมองให้เห็นภาพแนวคิด

ขั้นตอนที่สาม การดำเนินการหลังการประชุมระดมสมอง 11) ประเมินแนวคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ 12) นำผลที่ได้จากการประชุมระดมสมองไปใช้ (สุริโย ชูจันทร์ และอดิศักดิ์ ภูมิรัตน์, 2562) จากการทบทวนแนวคิดการระดมสมอง ผู้วิจัยได้ปรับใช้เทคนิคดังกล่าวในการจัดการสัมมนาโดยใช้เทคนิคการระดมสมองกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยองเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การศึกษา

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการลดผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับคนในท้องถิ่น ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากร องค์ประกอบด้านชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจต่อการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต องค์ประกอบด้านส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และรักษาความหลากหลายของโลกไว้ได้ องค์ประกอบด้านสร้างประสบการณ์ที่สนุกสนานและเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น เคารพต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบด้านทำให้นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานภาพ เข้าถึงการท่องเที่ยวได้ และ องค์ประกอบด้านสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน โดยทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในความเป็นท้องถิ่นตนเอง ดำเนินการระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสามารถจำลองเป็นแผนผังกรอบแนวคิดได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ชลิต เจริญพิมาย และคณะ (2568)

5. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิธีเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ใช้เทคนิคการระดมสมอง (Brainstorming Technique) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในบทความนี้ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดที่สำคัญประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจังหวัดระยอง ได้แก่ ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานระยอง ผู้แทนจากสมาคมท่องเที่ยวเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ผู้แทนจากกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มจักสานกระจูดมาบเหลาชะโอน จังหวัดระยอง ผู้นำทางการเมือง จังหวัดระยอง และผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวศึกษา (Tourism Studies) และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางด้านอุตสาหกรรมบริการ/การท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 10 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติอย่างชัดเจน กล่าวคือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจังหวัดระยอง เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีการบรรจุประเด็นคำถามที่ใช้ในการดำเนินการระดมสมอง ประกอบด้วยคำถามประมาณ 5-7 คำถาม (จำเนียร จวงตระกูล และคณะ, 2568) ประกอบด้วยข้อมูลวัตถุประสงค์ในการระดมสมอง ข้อเสนอแนะ และข้อคำถามที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย (Joungtrakul, 2021 อ้างถึงใน จำเนียร จวงตระกูล และคณะ, 2568)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการระดมสมองกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยจำนวน 10 คน โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ตามแนวคิดของ Tynan & Drayton (2007) จัดขึ้นในวันที่ 20 ตุลาคม 2567 ณ ห้องประชุมกลุ่มเมธิเรีย บูทีครีส์อร์ท หาดดวงตะวัน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดระยอง มีขั้นตอน ดังนี้

1. เชิญผู้ดำเนินการประชุมระดมสมองที่มีทักษะและประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดระยอง เพื่อให้ได้ผู้เข้าร่วมที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมระดมสมองครั้งนี้และสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเอง เพื่อกระตุ้นการเสนอแนวคิดอย่างไม่จำกัด นำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สามารถตอบปัญหาการวิจัย
3. นำผลที่ได้จากการประชุมระดมสมองไปใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัยให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยอาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่ออธิบายผลที่เกิดขึ้นวิเคราะห์โดยแยกแยะจัดข้อมูลเข้าหมวดหมู่ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์และจุดเด่นหรือจุดที่สำคัญของข้อมูล ส่วนการสังเคราะห์ ผู้ศึกษาทำการรวบรวมข้อมูลจำนวนสองสิ่งขึ้นไปมาทำการตีความและแปลผล เพื่อให้ข้อมูลเกิดความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎี การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบการกำหนดทิศทางล่วงหน้า (Directed Content Analysis) โดยการลงรหัส (Code) จัดหมวดหมู่รหัสเป็นหัวข้อเรื่อง (Category) ก่อนนำไปจัดทำรายงานการวิจัยตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ โดยการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของข้อมูลตามแนวคิดของ Jick (1979) คือ การใช้เทคนิคสามเส้าจากการเก็บข้อมูลจากมุมมองที่แตกต่างกัน (Different Perspectives) กล่าวคือรวบรวมข้อมูลจากหลายมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง หรือกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทต่างกันในปรากฏการณ์ที่ศึกษาดังที่ระบุในกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เพื่อดูว่ามีความคิดเห็นหรือมุมมองที่แตกต่างกันอย่างไร เพราะการเก็บข้อมูลจากมุมมองที่หลากหลายช่วยให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมและเข้าใจปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

6. ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการระดมสมองกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแบบมีส่วนร่วมของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดระยองพบว่า

แนวทางการลดผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

1. มิติทางเศรษฐกิจ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรดำเนินงานบนฐานคิดการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การปฏิบัติ และการรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม และยึดหลักจรรยาบรรณและศีลธรรมเพื่อความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายทางการท่องเที่ยวปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสร้างการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม” อีกทั้งควรออกแบบระบบที่สนับสนุนการเงินสีเขียว (Green loans) เพื่อมอบเครดิตเงินคืนให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อท่องเที่ยวนำไปสู่การใส่ใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้มนุษย์หันมามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อท่องเที่ยวยาวมากยิ่งขึ้น

2. มิติทางสังคม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรวางแผนออกแบบการก่อสร้างเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความยั่งยืนผ่านการผสมผสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการ ในการมีส่วนร่วมช่วยในการออกแบบอาคารหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยเน้นการใช้วัสดุก่อสร้างแบบคาร์บอนต่ำเพื่อมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยคาร์บอน ตลอดจนการกำหนดการใช้พื้นที่ (Zoning) อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อความสามารถในการรองรับและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วการจัดการการท่องเที่ยวยังต้องจัดการบนพื้นฐานของการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Physical Carrying Capacity) อีกด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ผสมผสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการในการมีส่วนร่วมช่วยในการออกแบบอาคารหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยใช้วัสดุก่อสร้างแบบคาร์บอนต่ำและการกำหนดการใช้พื้นที่ เช่น ในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์จังหวัดระยองควรมีการกำหนดการใช้พื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม”

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวควรมีการกำหนดนโยบายหรือกติกาที่เกี่ยวข้องกับการช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการปล่อยมลพิษต่างๆ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติต้องกำหนดช่วงเวลาปิดทำการเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติและกำหนดใช้แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับเกาะเสม็ดมีข้อบังคับสำหรับนักดำน้ำ คือ การงดใช้ตีนกบ (Fin) ในเขตปะการังน้ำตื้นบนเกาะเสม็ด ส่งผลให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “พื้นที่เกาะเสม็ดยังมีช่วงระยะเวลาในการปิดเกาะท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูปะการังฟอกขาวและฟื้นฟูธรรมชาติ และมีแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” อีกทั้งการออกแบบสิ่งปลูกสร้างนอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักอารยสถาปัตย์แล้วยังต้องคำนึงถึงหลักการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

แนวทางการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับคนในท้องถิ่น ส่งเสริมการคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากร

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ควรวางนโยบายเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ในการตลาดการท่องเที่ยว การสร้างมาตรฐานของอุทยานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานระยอง มีการวางนโยบายแนวคิดสีเขียว 7 ประการ “ท่องเที่ยวสดใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อม” ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้โครงการปฏิญญารักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเชื่อว่าจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง ระดับทัศนคติและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวคุณภาพนำไปสู่การสร้างเม็ดเงินให้กับประเทศและจังหวัดระยองส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในพื้นที่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานระยอง ได้มีนโยบายในการส่งเสริมการขาย คือ การสนับสนุนงบประมาณให้กับนักท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ (MICE) ที่มีจุดประสงค์ในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ โดยการสนับสนุนอาหารกลางวัน/ค่าใช้จ่ายรายหัวต่อการดำเนินกิจกรรม CSR เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวหันมาใส่ใจต่อการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น”

แนวทางการให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจต่อการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่ต้องมีส่วนร่วมต่อการรับผิดชอบ กล่าวคือพลเมืองทุกคนต้องมีทัศนคติที่ต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นควรให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการจัดตั้งกลุ่ม/ชมรมที่มีสมาชิกทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานหรือกิจกรรมในทุกกระบวนการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการสร้างความร่วมมือต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่ต้องมีส่วนร่วมต่อการรับผิดชอบ”

แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และรักษาความหลากหลายของโลกไว้ได้

ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรทางท่องเที่ยว เช่น การรณรงค์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างการรับรู้และจูงใจนักท่องเที่ยวในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “สามัญสำนึกและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ” ตลอดจนผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวการดำเนินกิจกรรมทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ ธุรกิจที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยว ควรยึดหลักเกณฑ์การบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Hotel) มาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินงาน โดยการดูแลกำกับของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ควรดำเนินการตามมาตรฐานที่กำหนดสำหรับสถานประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว”

แนวทางการสร้างประสบการณ์ที่สนุกสนานและเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น เคารพต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน

1. ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวควรเน้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยาวนานที่สุด ด้วยการปลูกจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว เช่น การติดป้ายเตือน เพื่อให้นักท่องเที่ยวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับคนในท้องถิ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “สามัญสำนึกและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ”

2. ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรใช้กิจกรรม CSR เป็นเครื่องมือหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อส่งเสริมให้ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นวิธีการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “กิจกรรม CSR ที่เน้นการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลงมือทำ จะทำให้เกิดระบบนิเวศที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น การปลูกหญ้าทะเลเพื่อเป็นแหล่งอาหารของพะยูน การดำน้ำเก็บขยะ การทำคอนโดปู”

แนวทางการทำให้นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานภาพ เข้าถึงการท่องเที่ยวได้

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับความต้องการและรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ดังที่ผู้ประกอบการกล่าวว่า “เชื่อว่ากิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง ระดับทัศนคติและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวคุณภาพ”

แนวทางการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน โดยทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในความเป็นท้องถิ่นตนเอง

1. องค์กรที่มีบทบาทต่อการขัดเกลาทางสังคมควรปลูกจิตสำนึกและสร้างการตระหนักรู้แก่ประชาชนทุกคน ในประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การลดและการใช้ กล่าวคือ ลดการใช้ภาชนะหรือบรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากพลาสติกและการใช้วัตถุติดที่มาจากธรรมชาติทดแทน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ต้องสร้างการตระหนักรู้ให้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยลดการใช้ภาชนะหรือหีบห่อที่ทำจากพลาสติกและการใช้วัตถุติดที่มาจากธรรมชาติทดแทน”

2. ชุมชนในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจของฝากและของที่ระลึกควรผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นของฝากหรือของที่ระลึกผ่านกระบวนการคิด การออกแบบการดำเนินการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึก อาทิ ใช้กระจูดมาจักสานเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและสามารถนำเสนอคุณค่าของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไรสานการนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องเริ่มจากตนเอง ในฐานะผู้ดำเนินธุรกิจของฝากและของที่ระลึกนั้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นของฝากหรือของที่ระลึกต้องผ่านกระบวนการคิด การออกแบบ การดำเนินการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม”

3. การดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนต้องเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่านำไปสู่การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “แนวปฏิบัติของวิสาหกิจชุมชนที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต้องเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่าย และเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม”

4. ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมิใช่หน้าที่ของเจ้าบ้าน (Host) เท่านั้น แต่ยังเป็นหน้าที่ของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (Guest) ด้วย นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนสามารถมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบได้ โดยการเลือกใช้บริการในธุรกิจบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ให้บริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่ต้องมีส่วนร่วมต่อการรับผิดชอบต่อ”

7. อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย

1. การบูรณาการมิติความยั่งยืนในการจัดการการท่องเที่ยว ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการมิติความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการจัดการการท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลการค้นคว้าเรื่อง การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบุว่า การบูรณาการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกด้าน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุล ทั้งมิติการพัฒนาทางสังคม การพัฒนาคน และสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่องในระยะยาวและเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ มิติการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในขอบเขตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พระมหาภารตราตร แก้วบุตรดี, 2562) สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกที่เกิดจากการบูรณาการในการจัดการการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวที่หลากหลายมิติและเกิดแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ ที่ครอบคลุม อีกทั้งการเชื่อมโยงการดำเนินการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของจังหวัดระยองแบบมีส่วนร่วม

2. การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ ผลการวิจัยระบุถึงความสำคัญของการจัดการพื้นที่และการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Physical Carrying Capacity) ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง การประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพของเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ระบุว่า การประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ (เรณูภา กลัสนุชและนฤมล แก้วจำปา, 2566) ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงทางการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและก่อให้เกิดการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนา ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนำไปสู่ความยั่งยืนและความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Wondirad et al., 2020) ทั้งนี้ ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อธิบายเพิ่มเติมถึงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการท่องเที่ยวผู้นำกับคนในชุมชนรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมกันดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเรื่อง ราคา สถานที่ และการส่งเสริมการตลาดให้ความสำคัญการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่อย่างยั่งยืน โดยอาศัยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลให้ข้อเสนอแนะ และรับผลประโยชน์ เช่น ชุมชน ภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อร่วมกันผลักดันการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งจนนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป (อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และธนัสถา โรจนตระกูล, 2565) โดยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมนั้นนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดความหวงแหนและความรับผิดชอบต่อการดำเนินการกิจต่าง ๆ นำไปสู่การปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ของสมาชิกในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว

4. การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผลการวิจัยเน้นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกหญ้าทะเล การดำน้ำเก็บขยะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง การทบทวนขอบเขตอย่างเป็นระบบของตัวชี้วัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบุว่า กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถสร้างความตระหนักและส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้ (Rasoolimanesh et al., 2020) สะท้อนให้เห็นถึงการออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และการใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและเน้นการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่เน้นการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวสามารถซึมซับพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

5. การสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยเสนอแนวทางการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น การเรียนรู้และเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การสร้างคุณค่าร่วมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: แนวทางตรรกะที่เน้นการบริการ พบว่า ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีความหมายและมีคุณค่า

สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบได้ (Font et al., 2021) สะท้อนให้เห็นถึงการออกแบบประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวโดยการสร้างกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดความผูกพันและความประทับใจระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน นำไปสู่ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว

6. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาผลิตเป็นของที่ระลึก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้ผลิตผ้าทอฝ้ายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ระบุว่า กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอฝ้ายเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสตรีในหมู่บ้านตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาสร้างงาน สร้างรายได้และอาชีพ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีรูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้ผลิตผ้าทอฝ้ายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการภายในกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอฝ้ายประสบความสำเร็จการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตผ้าทอฝ้าย และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของผู้ผลิตผ้าทอฝ้าย (พัชร ฉลาดธัญกิจ, 2558) สะท้อนให้เห็นถึงการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ ผ้าทอฝ้ายที่สามารถส่งเสริมรายได้ อาชีพให้กับกลุ่มผู้ผลิตในชุมชน นำไปสู่การส่งเสริมภาพลักษณ์เชิงบวกของการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมด้านการประกอบอาชีพของกลุ่มแม่บ้านในชุมชน

7. ความรับผิดชอบต่อร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ผลการวิจัยเน้นย้ำว่าความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ร่วมกันทั้งของเจ้าบ้าน (Host) และนักท่องเที่ยว (Guest) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองชั้นสอง กรณีศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระบุว่า รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อเมืองรองท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วยการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นให้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างประสบการณ์ ความรู้ และสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อร่วมกัน (Chaiyakot et al., 2021) อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อร่วมกัน ประสิทธิภาพในการพัฒนาได้ต้องเกิดจากการได้รับความร่วมมือระหว่างฝั่งอุปสงค์กับฝั่งอุปทาน ซึ่งเริ่มจากทัศนคติและความตั้งใจในการรับผิดชอบต่อร่วมกัน อีกทั้งตระหนักในความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม จากนั้นจึงจะเกิดการออกแบบและการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อร่วมกัน

8. บทสรุป

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคมแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดระยอง สามารถจำแนกแนวทางปฏิบัติออกเป็น 7 แนวทาง เพื่อให้สอดคล้องตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคม โดยแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจตามบริบทของแต่ละธุรกิจเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมในทุกมิติ ซึ่งเป็นหนทางไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการการท่องเที่ยวได้ในอนาคต ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคม

ที่มา : ชลิต เฉียบพิมาย และคณะ (2568)

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคมแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดระยองเป็นการนำเสนอบนพื้นฐานปัญหาเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ในแต่ละพื้นที่ย่อมประสบปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการนำผลการวิจัยไปปรับใช้จึงต้องพิจารณาตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ เป็นสำคัญ จึงจะก่อให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/ข้อเสนอแนะสำหรับการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

แหล่งท่องเที่ยวทุกพื้นที่ควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคมที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและคำนึงถึงความยั่งยืนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

แหล่งท่องเที่ยวทุกพื้นที่ควรมีการศึกษาสภาพการณ์และดำเนินการวิจัยเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา/อุปสรรคและใช้การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เป็นเครื่องมือในการจัดการต่อปัญหา/อุปสรรคเหล่านั้นอย่างเหมาะสม

10. เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2568). ระเบียบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2567, จาก <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/ระยอง/465>
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570). กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2567, จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D070S0 00000 0003900.pdf>
- งานเทคโนโลยี สถานีตำรวจท่องเที่ยวระยอง. (2568). สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ ประจำปี พ.ศ.2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.rayongtouristpolice.com/สถิติทท-เข้าพื้นที่-2567/>
- จำเนียร จวงตระกูล วอนชนก ไชยสุนทร ตระกูล จิตวัฒนากร เทอดศักดิ์ ไรจน์สุรจิตติ สมิตา กลิ่นพวง และ รุจิรา ธิการมย์ (2568). การสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์วิกฤตจากการแพร่ระบาดของโควิด-19. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 19(1), 1-17. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sjss/article/view/252005>
- ปรีดา ศรีเมฆ จักรชัย สื่อประเสริฐสิทธิ และณรงค์ พรหมสืบ. (2564). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการบนเกาะเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 10(2), 109-125. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/papojournal/article/view/254019>
- ปรีดารี ศรีรัตน์. (2566). แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ทางเลือกหรือทางรอดของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 42(5), 751-762. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/263664>
- พระมหาภาราตร แก้วบุตรดี. (2562). การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 7(2), 265-274. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jgsnsbc-journal/article/view/240266>
- พัชร ฉลาดธัญกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของผู้ผลิตผ้าทอฝ้ายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 6(2), 246-255. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/54925>
- รัศมีพร พยุงพงษ์ และเจกิตาน ศรีสรพล. (2566). พฤติกรรมการท่องเที่ยววิถีใหม่อย่างรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี, 20(1), 24-33. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SPUCJ/article/view/265415/179292>

- เรณูภา กลัษุข และนฤมล แก้วจำปา. (2566). การประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพของเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 19(2), 84–105. <https://doi.org/10.14456/jem.2023.12>
- สุริโย ชูจันทร์ และ อติศักดิ์ ภูมิรัตน์. (2562). แนวทางเชิงกลยุทธ์ การระดมสมองอย่างมีประสิทธิภาพ. *วารสารควบคุมโรค*, 45(2), 115-124. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/DCJ/article/view/153152>
- สุดารัตน์ นนท์แก้ว และจิตศักดิ์ พุฒจ. (2568). การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีความตระหนักและมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 11(1), 431-443. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/279341/187508>
- อนิรุทธิ์ เจริญสุข วาริท วสียงกูร และมนชिरดา ทองเกิด. (2568). กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกกลง จังหวัดระยอง. *วารสารศิลปการจัดการ*, 9(1), 18-35. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/274588>
- อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และธนาธิภา โรจนตระกูล. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. *วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(8), 414-430. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/256695>
- Chaiyakot, P., Chaiyakhet, W., & Pakongsap, P. (2021). A pattern of responsible tourism management in second tier city, A case study of MAE HONG SON province. *Journal of Buddhist Anthropology*, 6(12), 288–304. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/256024>
- Font, X., English, R., Gkritzali, A., & Tian, W. S. (2021). Value co-creation in sustainable tourism: A service-dominant logic approach. *Tourism Management*, 82, 104-200. <https://www.sciencedirect.com /science/article/abs/pii/S0261517720301266>
- Jick, T. D. (1979). Mixing qualitative and quantitative methods: Triangulation in action. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 602-611. <https://doi.org/10.2307/2392366>
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K., & Seyfi, S. (2020). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1497–1517. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>
- Responsible Thailand. (2025). *Welcome to Thailand*. Retrieve December 1, 2024, from <https://responsiblethailand.com/about/>
- Sustainable Travel International. (2025). *What Is Overtourism and Why Is It a Problem?*. Retrieve December 7, 2024, from <https://sustainabletravel.org/what-is-overtourism/>

- Tynan, A. C., & Drayton, J. L. (2007). *Conducting focus group- A guide for first-time users. Emerald Backfiles*. Retrieve December 7, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/235314892_Conducting_focus_groups_-_a_guide_for_first_time_users#full-text
- The Responsible Tourism Partnership. (2025). *What is Responsible Tourism?*. Retrieve December 18, 2024, from <https://responsible-tourismpartnership.org/what-is-responsible-tourism/>
- Wondirad, A., Tolkach, D., & King, B. (2020). Stakeholder collaboration as a major factor for sustainable ecotourism development in developing countries. *Tourism Management*, 78, 875-886. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.104024>